

#1 *NEW YORK TIMES* BESTSELLER

JORDAN B.
PETERSON

12 PRAVIDIEL
PRE ŽIVOT

LIEK NA CHAOS

„Patrí k najvýznamnejším mysliteľom,
ktorí sa za posledné roky objavili na svetovej scéne.“

THE SPECTATOR

PREDSLOV NORMAN DOIDGE

TATRAN

12 PRAVIDIEL PRE ŽIVOT

JORDAN B.
PETERSON

12 PRAVIDIEL PRE ŽIVOT

LIEK NA CHAOS

TATRAN

Z anglického originálu Jordan B. Peterson: 12 Rules For Life – An Antidote to Chaos
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Allen Lane, part of the Penguin Random House,
Canada 2018,

preložila Simona Klimková.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2018 ako 5176. publikácia a 153. zväzok
edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.

Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval AldoDesign, Bratislava.

Zodpovedná redaktorka Daniela Šinková

Odborná spolupráca Viliam Ostatník

Jazyková redaktorka Eva Mládeková, Eva Melichárková

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba RS servis, Bratislava

Vytlačila Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

Copyright © 2018 Luminate Psychological Services Ltd, by arrangement with
CookeMcDermid Agency, The Cooke Agency International and Kristin Olson
Literary Agency s.r.o. Originally published in English by Random House Canada.

Translation © Simona Klimková

Illustrations © Luminate Psychological Services, Ltd., 2018

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2018

ISBN 978-80-222-0948-9

OBSAH

Predslov Normana Doidgea 9

Ouvertúra 25

PRAVIDLO č. 1 / Vystrite sa a vypnite hruď 35

PRAVIDLO č. 2 / Správajte sa k sebe ako k osobe, ktorej máte pomôcť 59

PRAVIDLO č. 3 / Spriateľte sa s ľuďmi, ktorí chcú pre vás len to najlepšie 89

**PRAVIDLO č. 4 / Porovnávajte sa so svojim včerajším ja,
nie s dnešným ja niekoho iného 105**

**PRAVIDLO č. 5 / Nedovoľte svojim deťom robiť nič,
pre čo by ste ich prestali mať radi 129**

**PRAVIDLO č. 6 / Skôr než začnete kritizovať druhých,
upracte si vo vlastnom dome 157**

PRAVIDLO č. 7 / Robte to, čo má zmysel (nie to, čo sa oplatí) 169

PRAVIDLO č. 8 / Hovorte pravdu alebo aspoň neklamte 205

**PRAVIDLO č. 9 / Predpokladajte, že osoba, ktorú počúvate, vie niečo,
čo vy nie 229**

PRAVIDLO č. 10 / Vyjadrujte sa presne 249

PRAVIDLO č. 11 / Nechajte deti na pokoji, keď sa skejtbordujú **271**

PRAVIDLO č. 12 / Keď na ulici zbadáte mačku, pohladkajte ju **313**

Kóda **329**

Podakovanie **341**

Poznámky **343**

Register **359**

PREDSLOV

PRAVIDLÁ? ĎALŠIE PRAVIDLÁ? TO VÁŽNE? Nie je život dosť komplikovaný a plný obmedzení aj bez abstraktných pravidiel, ktoré neberú do úvahy našu jedinečnú, osobitú situáciu? A ak je mozog tvárny a vyvíja sa v závislosti od našich životných skúseností, prečo by sme vôbec mali očakávať, že zopár pravidiel nám môže byť všetkým na osoh?

Ludia netúžia po pravidlách, dokonca ani v Biblii. Keď Mojžiš po dlhom čase zostúpil z vrchu, držiac v rukách tabuľky s desiatimi prikázaniami, našiel hýriacich Izraelitov. Štyristo rokov boli otrokmi faraóna a podriaďovali sa jeho despotickým nariadeniam, potom ich Mojžiš na ďalších štyridsať rokov vystavil drsnej púštnej divočine, aby sa zbavili otrockej mentality. Keď konečne získali slobodu, nespútane a nekontrolovateľne tancovali okolo modly zlatého teľaťa a páchali rôzne telesné nemravnosti.

„Mám dobrú aj zlú správu,“ zakričí na nich zákonodarca. „Ktorú chcete počuť ako prvú?“

„Tú dobrú!“ odpovedajú pôžitkári.

„Pôvodných pätnásť prikázaní som zjednal na desať!“

„Aleluja!“ zvolá nespútaný dav. „A tá zlá?“

„Cudzoložstvo je stále medzi nimi.“

Pravidlám sa teda nevyhneme, ale nech ich, prosím, nie je mnoho. Máme k nim nejednoznačný postoj, hoci vieme, že nám prospievajú. Ak sme energickí a svojrázni, pravidlá nás obmedzujú, vnímame ich ako po-

tupu nášho úsilia a hrdosti na to, že máme nad svojimi životmi kontrolu. Prečo by nás mali posudzovať podľa pravidiel niekoho iného?

Napriek tomu nás posudzujú. Koniec koncov, Boh nedal Mojžišovi „Desať návrhov“, dal mu prikázania. Človek má slobodnú vôľu a na prikázanie môže sprvu reagovať tak, že nikto, dokonca ani Boh, mu nebude vraviť, čo má robiť, i keď mu to má byť na osoh. Príbeh o zlatom teľati nám však pripomína, že bez pravidiel sa z nás ľahko stanú otroci vášní – a na tom nič oslobodzujúce nie je.

Príbeh naznačuje aj niečo iné. Bez kontroly, vydaní napospas svojmu obmedzenému úsudku, veľmi rýchlo znižujeme latku a uctieame hodnoty, ktoré sú pod našu úroveň – v tomto prípade ľuďmi vytvorené zvierca, ktoré v nás úplne nekontrolovateľným spôsobom vyvoláva zvieracie inštinkty. Tento starý hebrejský príbeh jasne naznačuje, ako ľudia v dávnej dobe vnímali perspektívu civilizovaného správania bez pravidiel, ktoré by upriamili náš pohľad na vyšší cieľ a pozdvihli úroveň.

Na tomto biblickom príbehu je pekné aj to, že pravidlá nevymenováva tak, ako by to spravili právnici, zákonodarcovia či správcovia. Zasadzuje ich do dramatického príbehu, ktorý dokazuje ich nevyhnutnosť a umožňuje nám ich lepšie pochopiť. Ani profesor Peterson svojich dvanásť pravidiel v knihe iba nemenuje, rozpráva príbehy, ktoré dokladujú jeho poznatky z mnohých sfér a zároveň ilustrujú a vysvetľujú, prečo nás najlepšie pravidlá v konečnom dôsledku neobmedzujú, ale nám naopak umožňujú dosiahnuť cieľ a viesť plnší a slobodnejší život.

S Jordanom Petersonom som sa prvý raz stretol 12. septembra 2004 v dome našich spoločných priateľov, televízneho producenta Wodeka Szemberga a internistky Estery Bekierovej. Bolo to na Wodekovom narodeninovom večierku. Wodek s Esterou sú poľskí emigranti, ktorí vyrastali v Sovietskom zväze, kde boli mnohé témy neprípustné a nezáväzný vyjadrenie pochybností o určitých spoločenských otázkach či filozofických myšlienkach (nehovoriac o režime samotnom) im mohlo spôsobiť veľké problémy.

V tom čase si však hostitelia už vychutnávali nenútenú, otvorenú diskusiu na elegantných večierkoch, ktoré organizovali na počesť toho, že mohli svoje *skutočné* myšlienky vysloviť nahlas a zároveň si vypočúť názory ostatných v uvoľnenej debata. Platilo tu pravidlo: „Hovor, čo si myslíš.“ Ak sa diskusia stočila na politiku, ľudia s rozdielnymi politickými názormi navzájom komunikovali – dokonca sa na to i tešili – spôso-

bom, ktorý je čoraz zriedkavejší. Aj Wodek niekedy pri výmene názorov vybuchol, občas aj do smiechu. Potom človeka, ktorý ho rozosmial alebo vyprovokoval k ostrejšiemu vyjadreniu, než mal v úmysle, objal. To bolo na večierkoch najlepšie a práve pre jeho priamosť a srdečné objatia sa ho oplátilo provokovať. Esterin hlas sa medzitým vinul miestnosťou priamo k určenému poslucháčovi. Výmeny názorov bezprostrednú atmosféru vôbec nenarúšali – iba viedli k ďalším výmenám! –, ľudia sa uvoľnili, smiali. Vďaka nim bol večer ešte príjemnejší, lebo pri oslobodzujúcich sa Východoeurópanoch, akými boli Szemberg-Bekierovci, ste vždy vedeli, na čom ste, a ich úprimnosť bola osviežujúca. Spisovateľ Honoré de Balzac sa raz o plesoch a večierkoch v rodnom Francúzsku vyjadril, že čo na pohľad vyzeralo ako jeden večierok, boli v skutočnosti dve akcie. V úvodných hodinách sa priestor zaplnil znudenými, strojenými a afektovanými ľuďmi a tými, čo prišli zrejme kvôli jednej konkrétnej osobe, ktorá by ich utvrdila v ich kráse či dôležitosti. Až v neskorých hodinách, keď väčšina hostí odišla, sa začal druhý, pravý večierok. Do konverzácie sa zapojili všetci prítomní a škrobenú atmosféru vystriedal srdečný smiech. Na večierkoch u Estery a Wodeka sa táto forma neskej nočnej otvorenosti a dôvernosti často začala už pri vstupe do miestnosti.

Wodek je lovec so sivovlasou levou hrivou, vždy pátrajúci po intelektuáloch, ktorí by mohli potenciálne vystúpiť na verejnosti. Má nos na ľudí, ktorí sa *skutočne* dokážu vyjadrovať pred televíznou kamerou a pôsobia pri tom autenticky (kamera to zachytí). Často takýchto ľudí pozýva na večierky. V ten deň Wodek pozval profesora psychológie z Torontskej univerzity, kde som pôsobil, ktorý spĺňal dané kritériá: spájal sa v ňom intelekt i emócia. Wodek ako prvý postavil Jordana Petersona pred kameru a vnímal ho ako učiteľa hľadajúceho žiakov, lebo bol vždy pripravený na výklad. Zavážilo aj to, že kamera mu neprekážala a on naopak neprekážal kamere.

V to popoludnie stál v záhrade Szemberg-Bekierovcov dlhý stôl, okolo ktorého sa zhromaždila zvyčajná kôpka hláv a majstri slova. Otavovali nás však bzučiace, dobiedzajúce včely. Pri stole sedel nový chlapík s kanadským prízvukom v kovbojských čižmách, ktorý ich ignoroval a pokračoval v rozprávaní. My sme zatiaľ v snahe uniknúť pred hmyzom hráli stoličkový tanec, no zároveň sme sa snažili ostať pri stole, lebo nás nový člen nášho zhromaždenia dosť zaujal.

Mal zvláštny zvyk hovoriť o najvážnejších témach s kýmkoľvek, kto sedel za stolom – väčšinou to boli noví známi –, ako keby šlo o všedný spoločenský rozhovor. Ak aj utrúsil nezáväznú poznámku typu „Odkiaľ poznáte Wodeka a Esteru?“ alebo „Kedysi som choval včely, som na ne zvyknutý“, už o pár nanosekúnd zasa rozoberal vážnejšie témy.

O takýchto otázkach sa zvyčajne diskutovalo na večierkoch, kde sa stretávali profesori a odborníci, no debata zväčša prebiehala medzi dvomi špecialistami niekde v kúte, respektíve ak prebiehala pred celou skupinou, často sa nezaobišla bez vystatovania. Peterson, napriek tomu, že bol vzdelaný, však nepôsobil ako vedátor. Sršalo z neho nadšenie ako z dieťaťa, ktoré sa práve dozvedelo novú informáciu a chce sa o ňu podeliť. Pravdepodobne predpokladal – ako dieťa, skôr než zistí, akí sú dospelí nudní –, že ak ho niečo zaujalo, bude to zaujímať aj ostatných. Na spôsobe, akým tento kovboj rozprával, bolo niečo chlapčenské, ako keby sme spolu vyrastali v malom meste či rodine a celý čas hľbali nad rovnakými problémami ľudskej existencie.

Peterson nebol v skutočnosti „výstredný“. Správal sa dostatočne konvenčne, pracoval ako profesor na Harvarde a bol džentlmen (ako to dokážu len kovboji), hoci často používal výrazy *do čerta!* a *prekliaty*, ako bolo zvykom v päťdesiatych rokoch na vidieku. Všetci ho však fascinovane počúvali, lebo ľuďom pri stole adresoval relevantné otázky.

Byť v spoločnosti takého učeného človeka, ktorý sa vyjadroval úplne nestrojene, bolo oslobodzujúce. Myslel motoricky. Zdalo sa, že potrebuje premýšľať *nahlas*, že musí na myslenie použiť motorickú kôru, no aby tento motor správne fungoval, potreboval zrýchlenie. Aby dokázal vzlietnuť. Aj vo voľnobehu šiel na vysoké, hoci nie šialené otáčky. Duchaplné myšlienky len tak chrlil. Na rozdiel od mnohých akademikov, ktorí sa ujmú slova, sa zdalo, že sa skutočne *potešil*, keď niekto vzniesol námietku alebo ho opravil. Nestaval sa na zadné a neprotestoval. Reagoval priateľským „Hej“, mimovoľne sklonil hlavu, pokrútil ňou, ak niečo prehliadol, a sám sa smial na svojom prílišnom zovšeobecňovaní. Vážil si, ak mu niekto priblížil druhú stránku problému, a bolo zrejmé, že premýšľanie vníma ako dialogický proces.

Nedalo sa nevšimnúť si aj jeho ďalšiu zvláštnosť – na intelektuála bol Peterson mimoriadne praktický. Príklady, ktoré uvádzal, boli prepojené s praktickým využitím v každodennom živote – týkali sa manažovania podniku, výroby nábytku (mnohé veci si vyrobil sám), navrhnutia jed-

noduchého domu, skrášlenia izby (nájdete aj ako internetový mém) alebo vytvorenia online slohového projektu pre študentov z menšinových skupín (projekt mal zabrániť predčasnému ukončeniu školskej dochádzky; išlo o psychoanalytické cvičenie, v ktorom sa zamýšľali nad svojou minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou a je známy ako Samoautorský program).

Vždy som mal rád ľudí zo Stredozápadu, z prérií, z fariem (kde dokonale spoznali prírodu) alebo z malých mestečiek. Sú manuálne zruční, trávili vonku v nepriaznivom počasí celé hodiny, často sú to samoukovia, ktorí sa napriek okolnostiam dostali na univerzitu. Dosť sa podľa mňa odlišujú od ich kultivovaných mestských náprotivkov, odtrhnutých od prírody, ktorí sú predurčení na vyššie vzdelanie, a preto ho často berú ako samozrejmosť. Alebo ho nevnímajú ako konečný cieľ, ale len ako životnú epizódu, ktorá im pomôže pri budovaní kariéry. Títo západniari boli iní: vypracovali sa sami, nerobili si na nič nárok, boli praktickí, priateľskí a nie takí strojení ako ich kolegovia z veľkomiest, z ktorých väčšina strávila život vnútri pred monitorom počítača. Tento kovbojský psychológ sa zjavne zaoberal myšlienkou len vtedy, ak by mohla niekomu pomôcť.

Spriatelili sme sa. Ako psychiatra, psychoanalytika a milovníka literatúry ma to ťahalo k nemu, pretože tento lekár mal výborný prehľad v literatúre a oduševnené ruské romány, filozofiu a starovekú mytológiu nielenže miloval, ale ich vnímal aj ako svoje najcennejšie dedičstvo. Zároveň sa venoval prínosnému štatistickému výskumu v oblasti osobnosti a temperamentu a študoval neurovedu. Hoci vyštudoval behaviorálnu psychológiu, veľmi ho to ťahalo k psychoanalýze, ktorá sa zaoberala snami, archetypmi, pretrvávaním konfliktov z detstva v dospelosti a úlohou obranných mechanizmov a racionalizácie v každodennom živote. Takisto bol výnimočný v tom, že ako jediný člen výskumne orientovanej Katedry psychológie na Torontskej univerzite si ponechal aj klinickú prax.

Počas mojich návštev sme rozhovory začínali žartovaním a smiechom – tu sa prejavoval Peterson z malého mesta z vnútrozemia Alberta (jeho dospievanie bolo ako vystrihnuté z filmu FUBAR) –, ktorými ma vítal vo svojom domove. Spolu s manželkou Tammy dom vyprázdňovali a premenili na asi najfascinujúcejší a najšokujúcejší dom, aký som

kedy videl. Viseli v ňom aj obrazy s umeleckou hodnotou, zopár vyrezávaných masiek a abstraktné portréty, no dom bol zaplavený obrovskou zbierkou originálnych, socialistickorealistickej malieb Lenina a raných komunistov, ktoré vznikli na objednávku Sovietskeho zväzu. Krátko po páde Sovietskeho zväzu, keď si väčšia časť sveta s úľavou vydýchla, začal Peterson cez internet skupovať tieto propagandistické diela za babku. Obrazy zvečňujúce sovietskeho revolučného ducha zaplnili každú jednu stenu, strop a dokonca i kúpeľne. Jordan nemal obrazy kvôli tomu, že by sympatizoval s totalizmom, ale preto, že si chcel pripomenúť niečo, na čo by spolu so všetkými najradšej zabudol – že stovky miliónov ľudí bolo zavraždených v mene utópie.

Chvíľu mi trvalo, kým som si na tento polostrašidelný dom, „vyzdobený“ preludom, ktorý prakticky zničil ľudstvo, zvykol. Dopomohla tomu Petersonova úžasná, jedinečná manželka Tammy, ktorá stála za ním a prijala i podporovala túto zvláštnu potrebu vyjadrenia, no zároveň ju dokázala zjemniť. Maľby poskytlí návštevníkovi prvý pohľad na to, ako hlboko Jordana znepokojovala schopnosť človeka konať zlo v mene dobra a psychologická záhada sebaklamu (ako môže človek žiť v ilúzii a prejde mu to?) – v tom sa zhodneme. A potom sme strávili hodiny rozhovormi o tom, čo by som nazval menším problémom (menším, pretože je zriedkavejší) – o schopnosti človeka konať zlo pre zlo samo, o radosti, ktorú pociťujú niektorí ľudia pri ničení ostatných, zachytenej Johnom Miltonom, básnikom sedemnásteho storočia, v známom diele *Stratený raj*.

A tak sme debatovali a popíjali čaj v jeho kuchynskom podsvetí, obklopení touto zvláštnou umeleckou zbierkou, vizuálnou pripomienkou jeho úprimného úsilia pochopiť zjednodušenú ideológiu, či už pravicovú alebo ľavicovú, a vyvarovať sa chýb minulosti. Po čase sa mi už vôbec nezdalo divné piť čaj, preberať rodinné záležitosti či nedávno prečítané knihy v kuchyni so zlovestnými obrazmi nad nami. Jednoducho sme žili vo svete, aký kedysi reálne existoval a na niektorých miestach stále existuje.

Vo svojej prvej a jedinej knihe *Maps of Meaning (Mapy významu)*, ktorú Jordan vydal pred touto, sa zamýšľa nad univerzálnymi témami svetovej mytológie a vysvetľuje, ako si všetky kultúry vytvárali príbehy, aby sa popasovali s chaosom, do ktorého sú ľudia po narodení vhození, a koniec koncov ho aj zmapovali. Chaos predstavuje všetko neznáme, akýkoľvek

neprebádaný terén, ktorý musíme zdolať, či už vo vonkajšom, alebo vnútornom svete.

Mapy významu, vydané takmer pred dvomi desiatkami rokov, cez prepojenie evolúcie, poznatkov neurovedy o emóciách, Jungových najlepších myšlienok, častí z Freuda, veľdiel Nietzscheho, Dostojevského, Solženicyna, Eliadeho, Neumanna, Piageta, Frya a Frankla dokladujú Jordanov rozmanitý prístup k pochopeniu toho, ako sa ľudskí jedinci a ľudský mozog vyrovnávajú s archetypálnou situáciou, ktorá nastane v bežnom živote vždy, keď musíme čeliť niečomu nepochopiteľnému. Genialita knihy spočíva v argumente, že daná situácia vychádza z evolúcie, je zakódovaná v našej DNA, v našich myšliach a najstarších príbehoch. Ukazuje nám, že tieto príbehy pretrvali dodnes, pretože nás stále učia, ako pristupovať k neistote a nevyhnutnému neznámu.

Jedným z mnohých kladov knihy, ktorú práve čítate, je fakt, že poskytuje úvod k *Mapám významu*, čo je mimoriadne komplexné dielo, keďže Jordan v ňom počas písania riešil vlastný prístup k psychológii. Bolo však kľúčové, lebo bez ohľadu na naše rozdielne gény, životné skúsenosti či odlišné spôsoby, akými náš plastický mozog reaguje na skúsenosť, sa všetci snažíme prepracovať od chaosu k poriadku. A práve z toho dôvodu majú pravidlá v tejto knihe, ktorá vychádza z *Máp významu*, univerzálny charakter.

Kniha *Mapy významu* bola inšpirovaná dospievaním počas studenej vojny. Jordan si s hrôzou uvedomil, že ľudstvo bolo na najlepšej ceste vyhodiť planétu do povetria, len aby obhájilo svoje rozdielne identity. Mal pocit, že musí pochopiť, prečo by ľudia obetovali všetko kvôli „identite“, nech už to znamenalo čokoľvek. Chcel pochopiť aj ideológie, ktoré k podobnému správaniu, k zabíjaniu vlastných občanov, viedli totalitné režimy. V *Mapách významu*, a rovnako tak v tejto knihe, upozorňuje čitateľov, aby sa mali na pozore pred ideológiami bez ohľadu na to, kto a za akým účelom ich propaguje.

Ideológie sú jednoduché myšlienky prezlečené za vedu alebo filozofiu, ktoré chcú vysvetliť zložitosť sveta a ponúknuť prostriedky na jeho zdokonalenie. Ideológovia sú ľudia, ktorí predstierajú, že vedia, ako „urobiť zo sveta lepšie miesto“, no pritom sa ešte neporátali s chaosom vo vlastnom vnútornom svete. (Identita bojovníka, ktorú im ideológia poskytuje, ten chaos zastiera.) Je to, samozrejme, arogantné, a jedna z najdôleži-

tejších myšlienok tejto knihy znie: „Najprv si uprac vo vlastnom dome“. Jordan ponúka praktické rady, ako to dosiahnuť.

Ideológie nahrádzajú skutočné poznanie a ideológovia sú vždy nebezpeční, ak sa dostanú k moci, pretože naivná predstava, že vedia všetko, nezodpovedá zložitosti života. Navyše ak ich táraniny nefungujú, zvyčajne neobviňujú seba, ale všetkých, ktorí ich zjednodušené vízie preukukli. V knihe *Ideology and the Ideologists (Ideológia a ideológovia)* ďalší vynikajúci profesor z Torontskej univerzity Lewis Feuer konštatuje, že ideológie sú len prerábkou náboženských príbehov, ktoré chceli vykoreniť, no bez príbehu a psychologickéj rozmanitosti. Komunizmus sa inšpiroval príbehom Izraelitov z Egypta, ktorý hovorí o zotročenej triede, bohatých prenasledovateľoch, vodcovi, ktorý ako Lenin odíde do zahraničia, žije medzi utláčateľmi a potom dovedie zotročený ľud do zaslúbenej zeme (utópia; diktatúra proletariátu).

Aby porozumel ideológii, prečítal Jordan mnoho kníh nielen o sovietskych gulagoch, ale aj o holokauste a vzostupe nacizmu. Ešte nikdy som nestretol človeka mojej generácie a kresťana, ktorého by tak trápilo, čo sa stalo Židom v Európe a ktorý by sa tak veľmi snažil pochopiť, ako k tomu mohlo dôjsť. Aj ja som tento problém študoval do hĺbky. Môj otec prežil Osvienčim. Stará mama, vtedy v stredných rokoch, stála zoči-voči nacistickému lekárovi Josefovi Mengelemu, ktorý robil na svojich obeťiach nevýslovne kruté pokusy. Osvienčim prežila, lebo neposlúchla jeho rozkaz postaviť sa do radu k starším, sivovlasým a slabým, a namiesto toho prekázala do radu k mladším ľuďom. Po druhý raz sa plynovým komorám vyhla, keď vymenila jedlo za farbu na vlasy, aby ju nezabili pre to, že vyzerala príliš staro. Môj starý otec, jej manžel, prežil koncentračný tábor Mauthausen, no udusil sa prvou tuhou stravou deň pred oslobodením. Spomínam to, lebo roky po tom, ako sme sa spriatelili, zaujal Jordan typický liberálny postoj k slobode reči a ľavicoví extrémisti ho označili za pravicového fanatika.

Dovoľte mi so všetkou miernosťou, akej som schopný, povedať toto: *v najlepšom prípade* si tí, čo ho z toho obvinili, jednoducho nedali žiadnu námahu s overením faktov. Ja som si ju dal. Človek, ktorého rodina si preskákala to, čo my, má v sebe nielen vnútorný radar, ale doslova podvodný sonar na pravicový fanatizmus. No čo je ešte dôležitejšie, človek sa naučí rozpoznávať ľudí, ktorí majú schopnosť, nástroje, vôľu aj odvahu bojovať proti nemu, a Jordan Peterson je *takým* človekom.

Moja vlastná nespokojnosť s pokusmi modernej politológie vysvetliť vzostup nacizmu, totalizmu a predsudkov zásadne prispela k rozhodnutiu doplniť si štúdium politológie aj poznatkami o nevedomí, projekcii, psychoanalýze, regresívnom potenciáli skupinovej psychológie, psychiatrii a o mozgu. Jordan sa od politológie odklonil z podobných dôvodov. Napriek tomu, že nás spájali podobné záujmy, nie vždy sme sa zhodli na „odpovediach“ (vďaka bohu), no skoro vždy sme sa zhodli na otázkach.

Naše priateľstvo sa však netýkalo len pesimistických vecí. Stalo sa dobrým zvykom, že som navštevoval prednášky iných profesorov na našej univerzite, a tak som sa dostal aj na tú jeho. Vždy boli natrieskané a videl som to, čo dnes vidia milióny ľudí cez internet: výborného, očarujúceho rečníka, ktorý ako džezový hudobník predvádzal tie najlepšie riffy. Občas pripomínal zapáleného kazateľa z prérie (nie evanjelizovaním, ale oduševnením a schopnosťou rozpovedať príbehy o životných peripetiách bez toho, aby ich spájal s vierou alebo nevierou v rozličné idey). Potom s rovnakou ľahkosťou ponúkol úžasne systematické zhrnutie niekoľkých vedeckých štúdií. Bol majstrom v tom, ako naučiť študentov premýšľať nad vecami a brať seba i svoju budúcnosť vážne. Naučil ich vážiť si mnohé významné literárne diela. Dával im živé príklady z klinickej praxe, odhalil (v adekvátnej miere) čo-to o sebe, dokonca i svoje citlivé miesta, a úžasne prepájal evolúciu s ľudským mozgom a biblickými príbehmi. Vo svete, kde študentov učia vnímať evolúciu a náboženstvo ako protiklady (ako napríklad mysliteľ Richard Dawkins), Jordan svojim žiakom ukazoval, ako práve evolúcia prispieva k vysvetleniu obrovského psychologického kúzla a múdrosti mnohých starobyľých príbehov od Gilgameša cez Budhov život, egyptskú mytológiu až po Bibliu. Napríklad demonštroval, ako príbehy o dobrovoľných cestách do neznáma – hrdinská výprava – odzrkadľujú univerzálne úlohy, kvôli ktorým sa vyvinul mozog. Rešpektoval tieto príbehy, nezjednodušoval ich a nikdy sa netváril, že ich múdrosť dokonale vyčerpал. Ak hovoril napríklad o predsudkoch alebo o ich citových príbuzných strachu a znechutení, či o priemerných rozdieloch medzi pohlaviami, dokázal vysvetliť, ako sa tieto črty vyvinuli a prečo prežili.

Navyše svojich študentov upozornil na témy, o ktorých sa na univerzite diskutovalo len zriedkakedy, ako napríklad na jednoduchý fakt,

že všetci príslušníci starodávnych civilizácií, od Budhu po biblických autorov, vedeli to, čo vie každý čo i len mierne utahaný dospelý človek – že život je utrpenie. Ak vy alebo vaši blízki trpíte, je to smutné. No v žiadnom prípade to nie je nič výnimočné. Netrápime sa len pre to, že „politici sú zadubení“, „systém skorumpovaný“ alebo že sa ja či vy, ako takmer ktokoľvek, môžeme *legitímne* označiť za niečiu obeť. Trápime sa pre to, že nám je ako ľuďom dopriata dostatočná dávka utrpenia. A je dosť možné, že ak vy či vaši milovaní netrpíte práve teraz, do piatich rokov budete, ak pravdaže nemáte z pekla šťastie. Výchova detí je náročná, práca je náročná, starnutie, choroba a smrť sú náročné a Jordan zdôrazňoval, že ak to všetko prežívame sami, bez podpory láskyplného vzťahu, múdrosti či názorov najvýznamnejších psychológov, bude to len ťažšie. Nesnažil sa študentov vystrašiť. Naopak, priame jednanie ich upokojovalo, pretože hlboko vo vnútri väčšina z nich vedela, že má pravdu, aj keď sa o tom nediskutovalo na žiadnom fóre – možno preto, že dospelí okolo nich boli až takí naivne ochranárski, že presvedčili samých seba, že mlčať o utrpení nejakým zázračným spôsobom ich deti ochráni.

V tomto bode prerozprával interkultúrny mýtus o hrdinovi, ktorý z pohľadu psychoanalýzy skúmal Otto Rank. Ten si vychádzajúc z Freuda všimol, že hrdinské mýty sú v mnohých kultúrach podobné. Túto tému okrem iných rozvinuli Carl Jung, Joseph Cambell a Erich Neumann. Zatiaľ čo Freud prispel k objasneniu neuróz okrem iného koncentráciou na pochopenie toho, čo by sme mohli nazvať príbehom neúspešného hrdinu (napríklad Oidipa), Jordan sa zamerával na úspešných hrdinov. Vo všetkých príbehoch o úspechu musel hrdina prejsť neznámym, neprebádaným územím, porátať sa s novými výzvami a podstúpiť veľké riziká. Pritom časť z neho odumrela alebo sa jej zriekol, aby sa mohol znovuzrodiť a čeliť výzve. Vyžadovalo si to odvahu, o ktorej sa na seminároch psychológie či v učebniciach veľmi nehovorí. Počas jeho nedávneho verejného vystúpenia na podporu slobody prejavu a proti tomu, čo nazývam „silený prejav“ (pretože vláda núti občanov vyjadrovať politické postoje), bolo v stávke veľmi veľa. Vedel, že mu to môže uškodiť. Napriek tomu som videl, že spolu s Tammy nielenže preukázali veľkú odvahu, ale zároveň pokračovali v živote podľa pravidiel zo svojej knihy, z ktorých mnohé dokážu byť veľmi náročné.

Videl som ho rásť, z pozoruhodného človeka sa menil na ešte schopnejšiu a sebedomejšiu bytosť – vďaka tomu, že žil podľa týchto pravidiel.

V skutočnosti ho k stanovisku proti nútenému či zviazanému prejavu dovedol proces písania tejto knihy. Práve preto začal v tom období uverejňovať na internete niektoré myšlienky o živote a týchto pravidlách. Teraz, po viac než 100 miliónoch kliknutí na YouTube, vieme, že začal do živého.

Ako možno vzhľadom na našu nechuť k pravidlám vysvetliť neskutočnú odozvu na jeho prednášky, ktoré sa im venujú? V Jordanovom prípade zohrala, samozrejme, rolu jeho charizma a zriedkavá ochota zastávať princíp, ktorý mu spočiatku zabezpečil na internete široké publikum. Jeho prvé stanoviská na YouTube si pozrelo niekoľko stoviek tisícov ľudí. No ľudia ho počúvajú aj naďalej, lebo jeho slová vyjadrujú hlbokú a nevyslovenú potrebu. Pretože aj keď sa nechceme zväzovať pravidlami, všetci hľadáme systém.

Dnešní mladší ľudia z pochopiteľných príčin viac bažia po pravidlách alebo aspoň po návodoch. Minimálne na Západe prežíva generácia nového tisícročia jedinečnú historickú situáciu. Podľa môjho názoru ide o prvú generáciu, ktorú na stredných a vysokých školách mnohí z mojej generácie viedli k dvom zdanlivo protichodným myšlienkam o morálke súčasne. Tento rozpor ich občas dezorientoval a zneistil, ostali bez vedenia, a čo je tragickejšie, bez bohatstva, o ktorom ani nevedia, že existuje.

Prvou myšlienkou alebo učením je názor, že morálka je relatívna, v najlepšom prípade je osobným „posúdením hodnôt“. *Relatívna* znamená, že nič nie je absolútne dobré alebo zlé. Namiesto toho sú morálka a pravidlá s ňou spojené len otázkou osobného názoru alebo náhody. Je „relatívna voči“ konkrétnemu systému alebo „súvisí s“ určitým systémom, ako napríklad s národnostnou príslušnosťou, výchovou, kultúrou alebo historickou dobou, do ktorej sa človek narodí. Závisí len od miesta, kde sa človek narodí. História nás podľa tohto argumentu (teraz už aj presvedčenia) učí, že náboženské skupiny, kmene, národy a etnické skupiny zvyčajne mali na fundamentálne otázky vždy rozdielne názory. Dnes sa k tomu pridáva postmoderná ľavica s dopĺňujúcim tvrdením, že morálka jednej skupiny nie je *ničím iným len* jej pokusom ovládnuť druhú skupinu. Preto by bolo slušné – keď sa ukáže, aké sú vaše a spoločenské „morálne hodnoty“ premenlivé –, aby sme boli tolerantní k ľuďom, ktorí majú odlišný názor a pochádzajú z iného (rozmanitého) prostredia. Dôraz na toleranciu je taký kľúčový, že mnoho ľudí považuje